

Tibb elmine həsr olunmuş ömür

Azərbaycan tibb elmində silinməz izlər qoymuş, səhiyyəmizə böyük töhfələr vermiş akademik Zərifə xanım Əliyevanı xatırlayanda həm də göz öhündə mənəvi kamilliyinin ən uca zirvəsində dayanan görkəmli elm fədaisinin işiqlı çöhrəsi canlanır. Eyni zamanda, onun sımasında nəcib Azərbaycan qadını, vəfali ömür-gün yoldaşı, fədakar ana obrazı görürük. Yüksək intellekt və mədəniyyət, dərin bilik, insanpərvərlik, Vətənə məhəbbət və xeyirxahlıq kimi keyfiyyətlər Zərifə xanının portretini tamamlayan əsas cizgildərdir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin öz ömür-gün yoldaşına bəslədiyi müqəddəs məhəbbət duyğuları insanı riqqətə getirəcək qədər təsirlidir. Zərifə xanım Ümummilli Liderlə çiçin-çiyine addımlayırdı, qayğısına qalır, çətin günlərdə ona arxa-dayaq olurdu. Bu yükü kövrə çiyinlərində böyük mətanət və fədakarlıqla daşıyırırdı. Eyni zamanda, övladlarını vətənin layiqli övladları kimi, öz nəslinin yüksək mənəvi dəyərlərinin varisi kimi yetişdirirdi.

Sıravi həkimlikdən akademikliyə qədər yüksəlmış Zərifə xanım oftalmologiya elminin inkişafına dəyərli töhfələr verib, bu sahə üzrə yüksək ixtisaslı kadrlar yetişdirilməsinə böyük əmək sərf edib. Akademik Zərifə xanım Əliyevanın zəngin irsi, tibbin müxtəlif sahələri üzrə apardığı tədqiqatlar, yaratdığı fundamental əsərlər Azərbaycan tibb elminin parlaq sehifələridir.

Bütün bu uğurların kökündə isə akademik Zərifə Əliyevanın aldığı həyat dərsi dayanırdı. Doğulub boyabaşa çatlığı mühitin onun taleyində həllədici rolü olub. Zərifə xanım 1923-cü il aprelin 28-de Naxçıvan Muxtar Respublikasının Şərur rayonunun Şahtaxtı kəndində, dövrünün görkəmli dövlət xadımı Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin ailəsində dünyaya göz açmışdı. Atası Əziz Əliyev rektor, nazir, Mərkəzi Komitənin katibi, Baş nazirin müavini kimi yüksək vəzifələrdə çalışmış, dərin intellekti və təşkilatlılıq bacarığı ile böyük nüfuz qazanmışdı. Atasının yolunu davam etdirməyi, geləcək taleyini tibb elminə həsr etməyi qarşısına məqsəd qoyan Zərifə xanım 1942-ci ildə Azərbaycan Dövlət Tibb Institutunun müalicə-profilaktika fakültəsinə daxil olur və 1947-ci ildə həmin institutu əla qiymətlərlə bitirir. Oftalmologiya peşəsinə yiyələnmək arzusu isə gənc mütəxəssisi Moskva şəhərinə aparıb çıxarıır və o, Ümumittifaq Mərkəzi Həkimləri Təkmilləşdirmə Institutunda iki illik ixtisasartırma kursu keçərək həkim-oftalmoloq ixtisasına yiyələnir.

Həmin dövrədə Azərbaycanda bir səra göz xəstəlikləri geniş yayılmışdır, traxoma deyilən dəhşətli bəla tüyən edirdi. İnsanları bu bələdan xilas etmək, elecə də digər aktual problem olan gözün peşə xəstəliklərinə dair fundamental tədqiqatlar aparmaq, onların effektli müalicə metodlarını və profilaktik tədbirləri işləyib hazırlanmaq lazımdı. Zərifə xanım Əliyeva məhz

Xatirə Xəlilova,
25 sayılı şəhər poliklinikasının
baş həkimi

belə bir vaxtda Moskvadan vətənə qayıdır və Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstytutunda elmi işçi vəzifəsində çalışmağa başlayır. Gənc tədqiqatçının elmi araşdırılmalarının mövzusunu həyat özü müəyyənəşdirir və o, elmi istiqamətlərinin ilkin mərhələsini traxomanın müalicəsinə həsr edir. Traxoma xəstəliyinin daha geniş yayıldığı rayonlara gedir, xəstəlik ocaqlarını aşkarlayır, göz həkimlərinə mühazırələr oxuyur, əhali arasında söhbətlər aparır. Çox keçmədən Zərifə xanım traxoma xəstəliyinin başlangıç dövründə sintomisinin tətbiqində uğurlu nəticələrə nail oldu. Tədqiqatlarının yekunu olaraq 1960-ci ildə "Traxomanın digər terapiya üsulları ilə birlikdə sintomisinle müalicəsi" mövzusunda namizədlik dissertasiyasını uğurla müdafiə etdi. Onun təklif etdiyi müalicə metodu tezliklə geniş təcrübə tətbiqini tapdı və nəticədə respublika traxoma bir xəstəlik kimi ləğv olundu.

Görkəmli alim sonra fəaliyyətini Əziz Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstytutunun oftalmologiya kafedrasında davam etdirir. Burada dosent, professor, kafedra müdürü vəzifələrində işləyir, oftalmologianın aktual problemlərinə həsr edilmiş çoxprofilili tədqiqatlar aparır. Həmin dövrədə Zərifə xanım oftalmologianın aktual problemlərinə xüsusi diqqət yetirirdi. Bu problemlər arasında diaqnostika, qlaukomanın və görme ormanın iltihabının müalicəsi xüsusi yer tutur. Onun diqqətini oftalmologianın elmi cəhətdən az araşdırılmış sahəsi - görme ormanın peşə patologiyası cəlb edir. Bu problemin aktuallığı yalnız kimya və elektronika sənayesinin geniş inkişafı ilə deyil, həm də bir çox yeni kimyəvi birləşmələrin görme orjanına təsirinin elmi şəkildə tədqiqi ilə əlaqədar idi. Zərifə xanım bu sahənin ilk tədqiqatçısı olub. Görkəmli alim dünyada ilk olaraq görme ormanın peşə patologiyasını araşdırın elmi-tədqiqat laboratoriyası yaradıb və elm aləmində yeni bir istiqamətin - peşə oftalmologiyasının əsasını qoyub. Zərifə xanım Əliyeva bu sahəyə dair araşdırımlarının ilkin nəticələrini ümumiləşdirərək Moskvada, M.Helmholts adına Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstytutunda "Azərbaycanın kimya sənayesi

işçilərində görmə orqanının vəziyyəti" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə edib. 1977-ci ildə Zərifə Əliyevaya tibb elmləri doktoru alimlik dərəcəsi verilib.

Zərifə xanım uzun illər respublikanın ondan artıq iri sənaye müəssisəsində genişmiqyaslı elmi-tədqiqat işləri aparır. Bu tədqiqatların nəticələri "Şin istehsalında gözün peşə patologiyası", "Xroniki yod intoksikasiyası zamanı oftalmologiya" və "Yod sənayesində gözün peşə xəstəliyinin profilaktikası" kimi dəyərli monoqrafiyalarda öz əksini təpib. 1981-ci ildə görmə ormanın peşə patologiyası sahəsində apardığı elmi-tədqiqat işlərinin uğurlu nəticələrinə və oftalmologianın inkişafına verdiyi töhfələrə görə akademik Zərifə Əliyevaya keçmiş ittifaqın oftalmologiya sahəsində ən mötəber mükafatı olan SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının M.I.Averbax adına mükafat verilmişdi. O, həmin mükafata layiq görürlən ilk qadın alim idi.

Zərifə xanım bir sıra dərs vəsaiti və monoqrafiyaların da müəllifi olub. Onların arasında "Herpetik göz xəstəliyi", "Ağır virus konyunktivitləri", "Kəskin virus konyunktivitləri", "Keratitlər, gözün damarlı traktının, torlu qışanın, görme sinirinin xəstəlikləri, kataraktalar", "Qlaukoma və gözün hipertenziyası", "Görme ormanın zədələnməsi", "Göz yaşı axmasının fiziologiya və histologiyası", "Şəkərli diabetdə göz xəstəlikləri", "Gözün mikrocərrahiyəsi", "Göz bəbəyi haşiyəsinin adaptasiya və müdafiə funksiyası" əsərləri xüsusi yer tutur. Alimin göz yaşı xəstəliklərinə həsr etdiyi "Yaşaparıcı yolların fiziologiyası", "Yaşaparıcı yolların cərrahi müalicəsi", "Göz yaşı yollarının qoruyucu cərrahiyə üsulları" və digər əsərləri tibb ictimaiyyəti tərefindən böyük məraqla qarşılanmışdır. Bunlarla yanaşı, Zərifə xanım Əliyeva nadir sahə olan iridodiagnostika və iridotterapiya problemləri ilə məşğul olub, bu sahəyə dair iki monoqrafiya hazırlayıb. Dünya miqyasında iridodiagnostikaya aid kitabları da ilk dəfə Zərifə xanım Əliyeva yazıb.

Təsadüfi deyildi ki, Zərifə xanımın birbaşa rəhbərliyi altında gənc elmi işçilərin və həkim-oftalmoloqların böyük bir nəslə yetişmiş, o özündən sonra dəyərli məktəb qoymuşdu.

Bir-birindən dəyərli 150-dən çox elmi əsərin, 12 monoqrafiyanın, 12 səmərələşdirici təklifin və dərs vəsaitlərinin müəllifi olan, Azərbaycan oftalmologiya elmini bütün dünyada tanıdan Zərifə Əliyevanın açdığı yol ildən-ile genişlənir, zəngin irsi, pedagoji fəaliyeti döñə-döñə araşdırılır, öyrənilir və neçə-neçə tədqiqat əsərinin mövzusuna çevirilir.

Təbabətdə öz dəst-xətti olan novator alimin oftalmologianın müxtəlif sahələrində yorulmadan apardığı tədqiqatlar, yaratdığı fundamental əsərlər müasir dövrədə aktuallığını itirməyib. Böyük alimin əziz xatirəsi xalqımızın qəlbində yaşayır, nurlu obrazı bu gün də davamçılarının yolunu işləyir.